

Διάλεκτοι και Ιδιώματα: Το Καστοριανό Ιδίωμα

Dialects and Idioms: The Kastorian Idiom

Άριεμις Ιωαννίδου -Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο, γίνεται μια προσπάθεια εισαγωγής του αναγνώστη σε ένα γλωσσικό ταξίδι πολιτισμού στην πόλη της Καστοριάς. Μέσα από τις σελίδες του, πραγματοποιείται μια ξεχωριστή αναδρομή στο παρελθόν και μια γνωριμία του τρόπου ζωής των Καστοριανών. Το γλωσσικό ταξίδι που ξεδιπλώνεται, αφορά το καστοριανό ιδίωμα επιδιώκοντας να επαναφέρει στις μνήμες μας λέξεις και φράσεις που έχουν θαφτεί με το πέρασμα των χρόνων, αλλά ταυτόχρονα να έρθει ο αναγνώστης σε επαφή με λέξεις και έννοιες πιθανότατα άγνωστες και πρωτάκουστες, μέσα από την καστοριανή ιστορία και παράδοση. Άλλωστε σε κάθε τόπο υπάρχει πάντα η μαγεία των πληροφοριών που αφορούν τον πολιτισμό, τη διάλεκτο και γενικότερα τη ζωή των κατοίκων, συμβάλλοντας στη διατήρηση του τοπικού μας προφίλ. Τονίζεται η αξία των διαλέκτων και των ιδιωματοσμών και πιο συγκεκριμένα του Καστοριανού ιδιώματος.

Abstract

In this article, an attempt to guide the reader throughout the linguistic and cultural landscape of the city of Kastoria is made. Through its pages, a unique look at the past and an introduction to the life of Kastoria's citizens are realized. This linguistic journey that will unfold is concerned with the Kastorian idiom, attempting to restore in our memories words and phrases that have been buried by the passage of time, while simultaneously acquainting the reader with words and connotations that are most likely unknown to them by coming into contact with Kastorian history and tradition. After all, in every place there is always the intrigue of information regarding the culture, the dialect and the life of its people, which contributes to the preservation of our local heritage. The value of dialects, idioms and specifically the Kastorian idiom is highlighted.

Η Καστοριά είναι ένας τόπος που από πολλούς χαρακτηρίζεται ως στολίδι και ως αληθινό διαμάντι, του οποίου η ιστορία είναι βαθιά

ριζωμένη κάτω από τους πασσάλους του λιμναίου οικισμού στην περιοχή Διοπηλιό. Οι βυζαντινές εκκλησίες, η τέχνη της γούνας, τα κάστρα, καθώς και τα αρχοντικά της Καστοριάς είναι σημαντικά στοιχεία που οφείλονται στη μοναδικότητά της και την καθιστούν ξεχωριστή στον βορειοελλαδικό χώρο (Μπαλλής, 2016).

Ακολουθεί ένα ποίημα για την πόλη από τον Λαογράφο κ. Ευτύχιο Μπαλλή με τίτλο «Καστοριά, πατρίδα μου», το οποίο πάρθηκε μετά από προσωπική συνέντευξη μαζί του:

«Καστοριά, πατρίδα μου

όμορφη και ζηλευτή, τιμημένη δοξασμένη και στον κόσμο ξακουστή.

Είσαι πραγματικό και αληθινό διαμάντι

ποίημα, όαση και ήλιος.

Με ωραίο δειλινό

με τα αρχοντικά τα σπίτια, τις αρχαίες τις εκκλησιές

με τον Γράμμο, με το Βίτσι και με χίλιες ομορφιές,

με τα σπάνια καράβια με τα κάστρα τα παλιά,

τα ωραία καρναβάλια και του δράκου τη σπηλιά.»

Θέση

Ο νομός Καστοριάς, ανήκει στη Μακεδονία και υπάγεται Διοικητικά στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Είναι χτισμένη πάνω σε χερσόνησο της ομώνυμης λίμνης (άλλοτε Ορεσιτιάδος) και το κατοικούμενο μέρος της υψώνεται 50 μέτρα πάνω από τη στάθμη των νερών της λίμνης (Σιάνου, 2006).

Το όνομα

Όσο αφορά την ονομασία της πόλεως υπάρχουν τρεις εκδοχές. Μία άποψη και η επικρατέστερη είναι ότι πήρε το όνομά της από τους

κάστορες, οι οποίοι ενδημούσαν για αιώνες εκεί αν και ήταν ελάχιστοι. Μία επιπλέον γνώμη είναι ότι το όνομά της η πόλη το δανείστηκε από τα κάστρα (λέξη *κάστρον*, στα λατινικά *castrum*). Ακόμη, μία τελευταία εκδοχή είναι ότι το όνομα της πόλεως έχει συνδεθεί με τον Κάστορα, καθώς στην τοπική μυθολογία αναφέρεται πως χτίστηκε το 840 π.Χ. από εκείνον, ο οποίος ήταν αδερφός του Πολυδεύκη, μετά από χρησμό που έλαβε από το Μαντείο των Δελφών (Μπαλλής, 2016).

Η λίμνη

Η λίμνη Καστοριάς, Ορεσιτιάς ή Ορεσιίδα, είναι μία από τις ομορφότερες των Βαλκανίων και έχει χαρακτηριστεί ως «Μνημείο Φυσικού Κάλλους» από το Υπουργείο Πολιτισμού (Χιωτοπούλου, 2018). Κύριο γνώρισμα αυτής της λίμνης που την καθιστά ξεχωριστή από τις υπόλοιπες είναι ότι παγώνει για περίπου δεκαπέντε μέρες τον χρόνο. Παλαιότερα, ορισμένες χρονιές ο πάγος ήταν τόσο παχύς, ώστε οι Καστοριανοί μετέφεραν με κάρρα διάφορα απαραίτητα υλικά όπως λαχανικά, ξύλα, κάρβουνα κ.ά. Επιπλέον, τις ώρες διασκέδασης τις περνούσαν μικροί και μεγάλοι κάνοντας βόλτες πάνω στον πάγο με παγοπέδιλα και την εμφάνισή τους έκαναν και οι **σάνιες**, ένα έλκνητρο ιδιότυπης κατασκευής (Σακίνη, 1996).

Τα καράβια

Για τη μεταφορά τους και το ψάρεμα χρησιμοποιούσαν και συνεχίζουν, αλλά σπανίως, βάρκες τα λεγόμενα **καράβια** τους, δηλαδή η καστοριανή λέμβος. Για την ονομασία υπάρχουν δύο εκδοχές: α) κατά τη διάκριση από το μονόξυλο, ως το πρώτο πλεούμενο της λίμνης της νεολιθικής περιόδου· β) γιατί καθώς το σκάφος στα πλαϊνά και στις δύο πρύμνες του είναι ανυψωμένο και έτσι δίνει την εικόνα караβιού και όχι συνηθισμένης λέμβου (Διδασκάλου, 2002). Ο ιδιοκτήτης και κωπηλάτης του караβιού ονομάζεται *καραβοκύρης* και το μέρος της λίμνης, όπου τα αφήνουν χαρακτηρίζεται ως **αραλούκι**. Κυρίως στο ψάρεμα όταν ο ψαράς έδινε διαταγές στο πλήρωμα, μετακινούσαν το καράβι επί τόπου με δεξιοτεχνικό χειρισμό των κουπιών, ώστε να πάρει θέση σύμφωνα με τις

παραγγελίες του ψαρά και αυτή η διαδικασία ονομάζονταν **βιζίλωμα** (Σακίνη, 1996).

Η γούνα

Κύριο επάγγελμα των Καστοριανών ήταν, είναι και θα είναι η γούνα. Το λέει και η παροιμία άλλωστε: “Στην Καστοριά, για ψαράς , για γουναράς”. Σχεδόν κάθε σπίτι έχει και το γουναράδικό του (Μπαλλής, 2016). Ωστόσο, την **καναγκιουρίσια** (= περίοδος παλαιού καιρού) εποχή, ένα από τα πολλά δωμάτια του σπιτιού τους ήταν το **μαγαζί** (= εργαστήριο γουναρικής), όπως το αποκαλούσαν. Μέσα σ’αυτό είχαν μία, δύο ή και περισσότερες σειρές **τεζγιάχια** (= χαμηλό τραπέζι παλαιού εργαστηρίου γούνας), πάνω στα **μιντέρια** (= [τουρκική λέξη] παραδοσιακά έπιπλα, χαμηλός καναπές μη κινητός) (Πουλιόπουλος, 1994). Ακόμη, είχαν και μια μεγάλη λάμπα πετρελαίου για να φέγγει τη νύχτα, ώστε να μπορούν να εργαστούν (Διδασκάλου, 2002).

Ήθη και έθιμα

Τα ήθη και τα έθιμα αποτελούν τους σπουδαιότερους και σταθερότερους δεσμούς μεταξύ των μελών της κοινωνίας. Τα πιο γνωστά καστοριανά έθιμα είναι τα ακόλουθα: Η **ροδάνη** (= η κούνια της πασχαλιάς), η **μπέτσκα** (= το Πασχαλινό αρνάκι), τα **μπαχτσιόσια** (= τα δώρα), τα **ραγκουτσάρια** (= τα καρναβάλια), ο **χάσκαρης** (= παιγνίδι Αποκριάς με δεμένο αυγό), οι **μπουμπούνες** (= κλαδαριά που καίγεται την Αποκριά, μεγάλη φωτιά) και ο **κλήδουας** (= τα έθιμα της λαϊκής μαντείας του Αγίου Ιωάννου το θέρους) (Γρηγοριάδου, 2007).

Διάλεκτος-Καστοριανό Ιδίωμα

Η επιστημονική διαλεκτολογική έρευνα του ελληνόφωνου χώρου άρχισε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και συνεχίζεται έως σήμερα. Οι

πληροφορίες μας για τις νεοελληνικές διαλέκτους και τα ιδιώματα πριν από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είναι ελάχιστες και περιορισμένες και όχι τόσο ακριβείς. Η ελληνιστική Κοινή, αφού αρχικά περιόρισε, τελικά έσβησε εντελώς τις αρχαίες τοπικές διαλέκτους. Γενικά, διάλεκτος είναι η τοπική παραλλαγή μιας γνωστής εθνικής γλώσσας με φωνητικές, μορφολογικές και σημασιολογικές διαφορές (Κακριδής, 2007). Σύμφωνα με έναν παλιό γαλλικό ορισμό του όρου, διάλεκτος είναι «μια γλώσσα που δεν πέτυχε», δηλαδή μια γλωσσική μορφή που δεν κατάφερε να γίνει επίσημη γλώσσα μιας χώρας. Όμως με τη σειρά της διασπάστηκε και αυτή σε επιμέρους τοπικά ιδιώματα. Πιο συγκεκριμένα, ιδίωμα χαρακτηρίζεται το ιδιαίτερο γνώρισμα, ιδιότητα, συνήθεια, ο ιδιαίτερος τρόπος ομιλίας και προφοράς των κατοίκων μιας περιοχής (Αργυριάδης, 1990). Οι επιπλέον παράγοντες που συνέβαλαν στη διάσπαση αυτή, εκτός από τη φυσική γλωσσική εξέλιξη, ήταν γεωγραφικοί και ιστορικοί, όπως για παράδειγμα διαμόρφωση του εδάφους, μετακινήσεις πληθυσμών κ.ά. Έτσι, σχηματίστηκαν οι γεωγραφικές παραλλαγές της νεοελληνικής γλώσσας, οι οποίες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, που είναι οι εξής (Κοντοσόπουλος, 1994):

1^η) Διάλεκτοι με την κύρια σημασία του όρου (δηλαδή γλωσσικές μορφές με δικό τους φωνολογικό, μορφολογικό και συντακτικό σύστημα, καθώς και πλούσιο ιδιωματικό λεξιλόγιο, γεγονός που τις καθιστά δυσνόητες για τον μη ντόπιο ελληνόγλωσσο).

2^η) Καταχρηστικώς λεγόμενες διάλεκτοι (δηλαδή γλωσσικές μορφές που μπορούν να καταλάβουν όλοι οι ελληνόγλωσσοι με κάποια προσπάθεια).

3^η) Ιδιώματα (δηλαδή τοπικές παραλλαγές της γλώσσας που οι διαφορές τους από την κοινή Νεοελληνική είναι μικρές και για αυτό τις κατανοούν χωρίς κάποια ιδιαίτερη δυσκολία όλοι οι ελληνόγλωσσοι).

Τα καστοριανά ανήκουν στην τρίτη κατηγορία, δηλαδή στα ιδιώματα. Αξίζει να επισημανθεί, ότι το καστοριανό ιδίωμα στις μέρες μας χρησιμοποιείται από τα στόματα ελάχιστων γερόντων και από μερικούς κατοίκους, ως απόδειξη ή επίδειξη της γνησιότητας της καταγωγής τους, όμως τις περισσότερες φορές αποδίδεται εννοιολογικώς αλλοιωμένο και

παραλλαγμένο (Τριανταφυλλίδης, 1978). Ανήκει στα ημιβόρεια ιδιώματα, δηλαδή σε αυτά που εμφανίζουν την έκπτωση του άτονου τελικού **ι** (χωράφ', χέρ', ποδάρ') και συχνά την έκπτωση των άτονων **ι** και **ου** μέσα στη λέξη, αλλά όχι τη στένωση (Κοντοσόπουλος 1994: 69). Ακόμη, οι ενεργητικοί αόριστοι των ρημάτων λήγουν σε **-κα** αντί **-σα** της κοινής νεοελληνικής στην Καστοριά π.χ. εκτύπηκα (χτύπησα) και πολύ συχνά ακούγεται ο τύπος “να δω” της υποτακτικής του ρήματος βλέπω.

Ο Brian Newton, όρισε ορισμένους φωνολογικούς κανόνες για τις σύγχρονες ελληνικές διαλέκτους, τους οποίους συναντάμε και στα ημιβόρεια ιδιώματα, όπως αυτά της Καστοριάς (Κοπιδάκης, 2000). Οι κανόνες είναι οι εξής:

1^{ος} : Αποκοπή άτονου υψηλού φωνήεντος: τα άτονα ι [i] και ου [u] χάνονται.

2^{ος} : Αφομοίωση ηχηροποίησης.

3^{ος} : Φωνηεντική επένθεση: όταν το τελικό σύμφωνο ενός συμφωνικού συμπλέγματος που βρίσκεται στο τέλος της λέξης είναι ρινικό, εισάγεται ένα ι [i] πριν από το ρινικό σύμφωνο.

4^{ος} : Στρογγυλοποίηση: το ι [i] γίνεται ου [u] πριν από χειλικό σύμφωνο.

Από τον υποκείμενο τύπο /δικ'ος μου/ «δικός μου» προκύπτουν διαφορετικές προφορές ανάλογα με τη χρήση των κανόνων.

Μακεδονία: υποκείμενος τύπος : /δικοςμου/

Κανόνες: (1^{ος}) δkosm

(2^{ος}) θkosm

(3^{ος}) θkozim

Επιφανειακός τύπος: θkozim (Κοπιδάκης,2000).

Ελληνική γλώσσα και συναίσθημα αγάπης

Η ελληνική γλώσσα περιλαμβάνει μία τεράστια ποικιλία λέξεων και φράσεων, τις οποίες χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε τόσο τις συναισθηματικές μας καταστάσεις, όσο και αυτές των άλλων ανθρώπων. Όσο αφορά το συναίσθημα της αγάπης, στο καστοριανό ιδίωμα εκφράζεται με καστοριανές λέξεις οι οποίες έχουν αρκετό ενδιαφέρον, όμως ο αριθμός τους είναι περιορισμένος. Σύμφωνα με τον C. S. Lewis

«Η αγάπη είναι η ακριβής αντανάκλαση της συνείδησης της αληθινής φύσης μας. Γεννιόμαστε αβοήθητοι. Αμέσως μόλις συνειδητοποιούμε τους εαυτούς μας συνειδητοποιούμε τη μοναξιά. Χρειαζόμαστε τους άλλους ανθρώπους, φυσιολογικά, συναισθηματικά, πνευματικά, τους χρειαζόμαστε, αν θέλουμε να γνωρίζουμε κάτι, ακόμα και τους εαυτούς μας» (Goleman, 2009).

Επομένως είναι στη φύση του ανθρώπου να αγαπάει για να μπορεί ταυτόχρονα να αγαπιέται και αυτό το μεγάλης σημασίας συναίσθημα εκφράζεται ακόμα και μέσα από τις διαλέκτους και τα ιδιώματα των κάθε περιοχών. Οι Καστοριανοί την **καναγκιουρίσια** εποχή απεικόνιζαν την αγάπη μέσα από το καστοριανό ιδίωμα σε καθημερινή βάση, στα προξενιά, στους γάμους κυρίως με τα δημοτικά τραγούδια.

Σε λεξιλογικό επίπεδο, εξετάζεται η χρήση λέξεων και φράσεων του καστοριανού ιδιώματος από τους κατοίκους για την έκφραση του συναισθήματος της αγάπης. Σε εννοιολογικό επίπεδο, αποδίδεται η σημασία τους και η έννοιες που κρύβονται πίσω από αυτές τις λέξεις και φράσεις.

Λέξεις και φράσεις καστοριανού ιδιώματος

Υπάρχουν πολλές μορφές αγάπης, όπως είναι η μητρική αγάπη, η αδελφική, η ερωτική, καθώς και η αγάπη για τον εαυτό μας, χωρίς να εννοείται ο εγωισμός. Στην Καστοριά οι μητέρες ακόμα και σήμερα τα

κορίτσια τους, ιδίως όταν βρίσκονται στην παιδική ηλικία, τα αποκαλούν είτε με το ουσιαστικό (η) **κούτσκα**, που σημαίνει η σκύλα, αλλά το χρησιμοποιούν καϊδευτικά, είτε με το ουσιαστικό (η) **μπέτσκα**, που είναι το Πασχαλινό αρνάκι-μανάρι. Παρουσιάζονταν στο πασχαλινό πανηγύρι της Μεγάλης Τετάρτης ή Τετράδης και Μεγάλης Πέμπτης ή Πέφτης, μαζί με τα άλλα αρνιά για το πασχαλινό γεύμα. Το ονόμασαν **μπέτσκα** από το «μπέ-μπέ», για αυτόν τον λόγο το χρησιμοποιούν στα μικρά παιδιά, επειδή είναι μικρά σαν τα αρνάκια και συνήθως η μητέρα αποκαλεί καϊδευτικά την κόρη της «μπέτσκα μου». Από τη Μεγάλη εβδομάδα και μέχρι των Αγίων Αποστόλων η **μπέτσκα** ήταν ο αγαπημένος σύντροφος των παιδιών, που τη βοσκούσαν στο βουνό παίζοντας τον ρόλο του τσομπάνου-**τσιουμπάνου**. Ένα βρέφος το χαρακτηρίζουν με το ουσιαστικό (το) **μιτσιτσόνι** που σημαίνει α) το βρέφος, το μικρό παιδί, β) η κούκλα, το μικρό, γ) το μικρό ψάρι, καθώς και το ουσιαστικό (το) **νινί** και το ουσιαστικό (το) **τσιουκάνι**, μεταφορικά σημαίνει το βρέφος, το μικρό παιδί (και σε μέγεθος), αλλά κυριολεκτικά είναι ο κυπρίνος. Επιπλέον, το ουσιαστικό (το) **τσιούτσιανο** (τσιουτόκανο) που σημαίνει το βρέφος, το μικρό. Το φασκιωμένο βρέφος, λέγεται (η) **κουπαντζιούρκα**. Η θυγατέρα, το κορίτσι λέγεται ακόμα και σήμερα **τσιούπω** (Σαχίνη, 1996).

Όταν ένα παιδί είναι ναζιάρικο το αποκαλούν με το επίθετο, αλλά συνηθέστερα το αγόρι, ως (ο) **ναζλούμης**, δηλαδή ο ναζιάρης. Τα αγόρια ιδίως όταν βρίσκονται σε μικρή ηλικία και είναι ζωηρά το καθένα από αυτά το αποκαλούν με το ουσιαστικό (το) **μικέγκι**, δηλαδή το ζιζάνιο, το πειραχτήρι. Πρόσθετα, επειδή τα αγόρια συνήθως είναι περισσότερο δραστήρια από τα κορίτσια τα φωνάζουν **μπουσμπούνια** (Σαχίνη, 1996).

Για όλες τις μητέρες και γενικότερα τις οικογένειες τα παιδιά τους είναι πολύ σημαντικά, διότι είναι αίμα τους για αυτό πολλοί από το οικογενειακό περιβάλλον τα αποκαλούν **νισια[ο]νλίδικα** από το επίθετο (ο) **νισια[ο]νλίδικος**, που σημαίνει σημαντικός και συχνά στην Καστοριά ακούγεται η έκφραση, από τους παλαιότερους, «το νινί μου, το νισιανλίδικο». Για τη γιαγιά και τον παππού, την μπάμπω και τον πάππω το εγγόνι τους ήταν το **τζιβαϊρι** τους, ο θησαυρός τους (Σαχίνη, 1996).

Όταν ο **σεβυτάς** (τουρκική λέξη), δηλαδή ο έρωτας, ο πόθος, η επιθυμία χτυπούσε την πόρτα των κοριτσιών για κάποιο αγόρι ή και το αντίστροφο, οι λέξεις που χρησιμοποιούσαν μεταξύ τους ήταν υπέροχες. Οι γυναίκες ονειρεύονταν τον άντρα της ζωής τους να είναι **βαστηγμένος**, δηλαδή οικονομικά γερός, εξασφαλισμένος και να βασιτέται γερά στα πόδια του, να είναι **ζιουστικός-εξπίρι-τζίστικος**, δηλαδή έξυπνος και επιδέξιος άνθρωπος. Ακόμη, να είναι **κιμπάρης**, σοβαρός, κύριος από αρχοντική οικογένεια και να χαρακτηρίζεται από **μουκαετιά**, από εξυπνάδα. Από την άλλη μεριά οι άντρες ελκύνονταν από μια **τζιούφκα**, μία όμορφη κοπέλα και νοικοκυρά και να είναι **νια**, ανύπαντρη νέα κοπέλα. Να μην είναι **αζυτισμένη** γυναίκα, δηλαδή ερωτομανής και **ασκιμουφόρατη**, άσχημη. Όμως τότε, τα παλιά χρόνια τα κορίτσια μόνο στη λίμνη κατέβαιναν να πάρουν νερό με το **γκιούμι** (= τενεκεδένιο δοχείο με το οποίο οι Καστοριανές γυναίκες μετέφεραν στο σπίτι τους νερό από τη λίμνη) και τα αγόρια μπορούσαν να ρίξουν μία φευγαλέα ματιά και να αισθανθούν τον παράξενο και ασυνήθιστο χτύπο της καρδιάς τους.

Οι νέοι μπορούσαν να συναντηθούν μόνο όταν πήγαιναν στη λίμνη για νερό και για να πλύνουν τα **στράνια** (= τα ενδύματα) και όταν έβγαιναν στην πόρτα τα κορίτσια να **φουκαλνίσουν** (= να σκουπίσουν) με το **φουκάλι** (= η σκούπα, το σάρωθρο) (Σαχίνη, 1996). Συνήθως παντρεύονταν με προξενιό και το κορίτσι έβλεπε τον γαμπρό όταν ερχόταν έξω από το σπίτι από ένα μικρό, ιδιαίτερο δικτυωτό παραθυράκι παρατηρώντας μέσα από τις χαραδιές. Εάν η κοπέλα τον ήθελε κερνούσαν γλυκό καφέ και έπαιρνε το μήνυμα ο άνδρας, διαφορετικά έπινε πικρό καφέ και αναχωρούσε λυπημένος (Μπαλλής, 2016). Η λαχτάρα των νέων για να **ζιουμουλίξουν**, δηλαδή να σφικταγκαλιάσουν ο ένας τον άλλον ήταν τόσο μεγάλη που γινόταν έρωτας και τότε έστελναν σημάδι στον πατέρα της κοπέλας να τη ζητήσουν για νύφη (Σαχίνη, 1996).

Τραγούδια ως έκφραση αγάπης

Στις όμορφες κοπέλες έκαναν και καντάδες, αλλά και στους γάμους τραγουδούσαν με **βγελιά** (= τα βιολιά, η μουσική των γάμων και

των εορτών). Ένα από τα διάφορα τραγούδια που λέγανε για να εκφράσουν την αγάπη και τον πόθο τους, ήταν το ακόλουθο δημοτικό καστοριανό τραγούδι (Διδασκάλου, 1963):

«Σύ'σαι η πρώτη μου αγάπη, συ και η παντοτινή.

Διαμάντι δαχτυλίδι φορείς στο χέρι σου

κι η πέτρα γράφει επάνω: θα γίνω ταίρι σου!

Βρύση μου μαλαματένια πώς βαστάς κρύο νερό;

πώς βαστώ κι εγώ η καημένη τής αγάπης τον καημό;»

Οι Καστοριανοί εν ώρα εργασίας για να εκφράσουν την αγάπη τους για κάποια κοπέλα αυτοσχεδίαζαν τραγουδώντας την ομορφιά και τα καπρίτσια τους. Ένα από τα πολυαγαπημένα ερωτικά τραγούδια των Καστοριανών είναι «Η Ανθηνά». Το τραγούδι αυτό μιλά για μια πανέμορφη Καστοριανή αρχοντοπούλα που ήταν σε ηλικία γάμου και ενώ τη ζητούσαν πολλά παιδιά από τις συνοικίες του Ντολτσού και του Απόζαρι, εκείνη δεν ήθελε να παντρευτεί με κάποιον που δεν επιθυμούσε, οπότε τα χρόνια περνούσαν κινδυνεύοντας να μείνει γεροντοκόρη (Εφημερίδα Καστοριά, *Από τη Ζωήν της Καστοριάς*, τ.20, 13/09/1920):

«Α(ι)ντε Ανθηνά μωρή Ανθηνά, παντρέψου τώρα πούεισαι νια

Α(ι)ντε παντρέψου τώρα πούεισαι νια, που σε γυρεύουν τα παιδιά

Α(ι)ντε που σε γυρεύουν τα παιδιά

Α(ι)ντε τα παιδιά τα Ντουλτσινά

Α(ι)ντε και τα διαολαποζαρνά.

Ρίξε μια πέτρα στο γιαλό

κι αν δεν πατώσει σ'αγαπώ!

Η Ανθηνά παντρεύεται

κι όλος ο κόσμος χάρεται!

Αχ λε λε λε αχ μπω μπω μπω

η Ανθηνά θέλει γαμπρό.»

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός λέξεων και φράσεων που χρησιμοποιούσαν στην Καστοριά οι κάτοικοι για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, στην προκειμένη περίπτωση την αγάπη, είναι περιορισμένος και σπάνιος. Σε γενικό πλαίσιο, το καστοριανό ιδίωμα είναι σπάνιο, ασυνήθιστο και στην πλειονότητα άγνωστο. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα στοιχεία του καστοριανού ιδιώματος δεν έχουν καταγραφεί, είναι με άλλα λόγια προφορικά. Οι περισσότερες λέξεις είναι πρωτάκουστες και πλέον έχει σταματήσει να γίνεται χρήση τους. Αξίζει να αναφερθεί, ότι είναι σπουδαίο το γεγονός, ότι οι πρόγονοί μας είχαν το μεράκι και το μυαλό να δημιουργήσουν μία ποικιλία από σπάνιες στις μέρες μας λέξεις και φράσεις που αντιπροσωπεύουν κατοίκους και άλλων περιοχών με διάλεκτο και ιδιώματα. Όσο λοιπόν απομακρυνόμαστε από τον τόπο μας, τόσο μεγαλύτερο γίνεται το χάσμα ανάμεσα στο ιδίωμα και στη μνήμη μας, χάνοντας μια πολιτισμική κληρονομιά. Ακόμη, η αστικοποίηση είναι ένας βασικός παράγοντας, ο οποίος συμβάλλει στον θάνατο των διαλέκτων και των ιδιωμάτων.

Επίσης, η τοπική διάλεκτος και προφορά αντιμετωπίζεται περιπαιχτικά από τους ανθρώπους που μένουν στα αστικά κέντρα με αποτέλεσμα να αποβάλλουν την τοπική τους διάλεκτο, ώστε να μη νιώθουν μειονεκτικά και διαφορετικοί από τους υπόλοιπους. Έτσι, όμως ο γλωσσικός πλούτος του κάθε τόπου περιορίζεται και περιθωριοποιείται και υπάρχει πολιτιστική παρακμή. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι στο καστοριανό ιδίωμα περιλαμβάνονται λέξεις και φράσεις γεμάτες ενδιαφέρον, οι οποίες συγκροτούν τη φαντασία και την ανοιχτή καρδιά των προγόνων μας, των Καστοριανών. Παλαιότερα, η καθημερινή χρήση του καστοριανού ιδιώματος αποτελούσε ζωντανή παράδοση, σε αντίθεση με σήμερα που πλέον εκφέρεται από τα χείλη ελάχιστων γερόντων και από

ορισμένους κατοίκους που το παρουσιάζουν αλλοιωμένο, γεμάτο παραλλαγές.

Βιβλιογραφία

Αργυριάδης, Γ.Π. (1990). *Νεοελληνική γλώσσα, Ιστορικές και Γλωσσολογικές Διαστάσεις*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Γρηγοριάδου, Ε. (2007). *Με το απλόχερο της γιαγιάς*. Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Καστοριάς.

Διδασκάλου, Ι. (2002). *Καστοριά, πατρίδα μου*. Αθήνα: Ανατολικός.

Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη, Μ. (1978). *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: ΟΕΣΒ.

Κοντοσόπουλος, Ν.Γ. (1994). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Κοπιδάκης, Μ.Ζ. (2000). *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό αρχείο.

Πουλιόπουλος, Λ.Θ. (1994). *Ιστορική εξέλιξη της γουνοποιίας και ο ρόλος της Καστοριάς*. Καστοριά: Καστοριανή Εστία.

Σιάνου, Α.Χ. (2006). *Καστοριανές Εικόνες-παλιά Καστοριά-Λαογραφία*. Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Καστοριάς, Μουσικοφιλολογικός σύλλογος Καστοριάς «Αρμονία».

Σαχίνη, Α. (1996). *Το Καστοριανό Γλωσσάρι*. Καστοριά: Καστοριανή Εστία.

Goleman, D. (2009). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*, μτφρ.: Παπασταύρου, Α. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κακριδή, Μ. (2007). *Διάλεκτος*.

http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/index.html
(Ανακτήθηκε στις 24/04/2020).